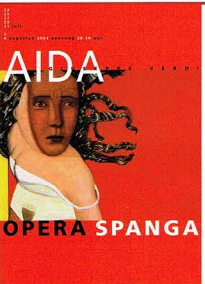
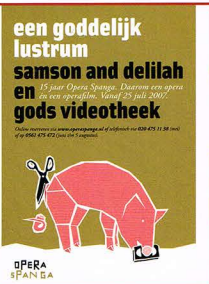
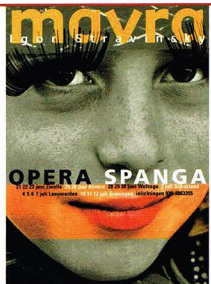

Vijftien jaar OPERA SPANGA

Opera in Nederland heeft avontuurlijke jaren achter de rug. Niet alleen de Nederlandse Opera en de Reisopera, maar ook in de provincie. De fusiegolf van de voorbije decennia sloeg namelijk een gat in het aanbod, waardoor particulier initiatief opbloede: het Belcanto festival in Dordrecht, kasteeloperavorstellingen te Zeist, tal van openluchtvoorstellingen in de zomer en natuurlijk de vreemdste eind in de bijt: Opera Spanga.

TEXT HENRË BËGHERS BEELD OPERA SPANGA

Als 'Het Verona van Weststellingwerf' produceert de Stichting Spanga sinds 1989 in het Friese Spanga op eigenzinnige wijze opera's en operafilms. Onder leiding van regisseur Corina van Eijk maken musici uit binnen- en buitenland keer op keer spraakmakende voorstellingen. Het evenement is inmiddels uitgegroeid tot een happening van internationale allure en ziedaar: waar alle andere kleinschalige opera-initiatieven in recente jaren zijn bekeken onder de explosief toegevoegde organisatielasten en de verschrompelende subsidie- en sponsormarkt, is alleen Spanga recht overeind gebleven. Opzichstere regisseuse en overtuimelbare kracht achter het evenement Corina van Eijk heeft er wel een verklaring voor: 'Heel voerzuldig beleid. Ik ben erg van haken en slaan twee dubbeltes, dan geven we twee dubbeltes uit, hebben we er vijf, dan vijf, maar

nooit meer dan we er hebben. Ons bent zünig, zeg maar. Dan kun je altijd les doen en daarop voortbouwen.'

Bonje met Dame Gwynneth Jones

Van Eijk volgde met Spanga eigenlijk de omgekeerde weg, want ooit begon ze aan de top: Van Eijk: 'Net afgestudeerd aan de toneelschool te Maastricht kreeg ik een baan als regisseuse bij de Brusselse Munt. Doodfietik werd ik van al die scearallures die me daar om te oren vlogen. Grote sterven hoor: Christina Ludwig, Gwynneth Jones, noem maar op. Ik leerde al snel wat het was om in hun schoenen te staan, want die sterven waren zo druk met broerend zijn, dat ik met regelman hun plek op het toneel in moest nemen, zodat de repetities door konden gaan.' De druppel die de emmer deed overlopen was

het moment dat Van Eijk in moest vallen voor de operas van Gwynneth Jones. De diva werd gescht haar bloederwante in het stuk vlak in haar gericht te slaan. Dame Gwynneth verachtte een dergelijke brute act van geweld niet kunnen uitvoeren. Van Eijk antwoordde resoluut: 'Ach mens, goef me nou gewoon een oplawa!' Jones ontstak in woede en Van Eijk moest op het matje komen. Van Eijk: 'Toen had ik het even helemaal gehad. Ik ben mijn geliefde naar Spanga gevolgd en zag daar een wereld aan onzothoode mogelijkheden in de wei. Ineens dacht ik kom, ik ga het zelf doen.'

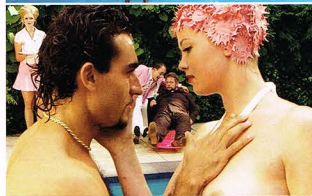
Regisseur Corina van Eijk.

Uit het veld naar het doek

Het festival opende in 1989 met Donizetti's L'elisir d'amore, letterlijk een amateurproductie in Van Eijks achtertuin, een tent in de wei. Daarop volgden Rigoletto (1990), Les Contes d'Hoffmann (1991), The Rake's Progress (1992), Ariadne auf Naxos (1994), Samson en Delilah (1995), Falstaff (1997), Il Tritico (1999) en Herron Blaauwbaard (2000). Met die producties bouwde Corina van Eijk met vallen en opstaan een reputatie op en bewees ze een bijvertik te zijn. Aida (2001) en de goed ontvangen operanoemer met Stravinsky's Mavra (2002) bleken het optactie naar de internationale erkenning die volgde op de verbluffende Rigoletto filmproductie uit 2003. Het gat hier over een echte operafilm, die in tegenstelling tot de eenvoudige (en veel goedkopere) films van voorstellingen die tegenwoordig en masse verschijnen. De Rigoletto-film werd door ondergetekende in het klassieke muziekvakblad Luister met een tien onderscheiden en direct maar genomineerd voor het Gouden Beeld in de categorie kunst & cultuur. De doelstelling van Corina van Eijk komt in die film volledig naar voren: 'Opera verlevendigen en van haar prestigieuze plaats in cultuurtaal overbrengen naar haar oorspronkelijke plek; die in de haren van mensen.'

Rigoletto

Geveelgelede woorden, maar hoe breng je ze in de praktijk vanuit de wetenschap dat zulks in de voorbije vierhonderd jaar maar mondjemaat is gelukt en dan nog voornamelijk via het medium van de parodie. 'Wat dat betreft bleek

Scenes uit Rigoletto.

Rigoletto een schot in de roos. Overrompelend, origineel, schokkend, banaal, perfect, aangrijpend en dat alles in één operaverfilming. Op genadeloze wijze werd hier de vloer aangeveegd met 400 jaar operalichtheid op rij, hetgeen een van de meest tot de verbeelding sprekende operafilms opleverde die ik ooit heb gezien. Sprekend over Rigoletto gaat het in essentie om een simpele verhaal. Een bandeloze hertog verleidt of verglijpt zich onthoudelijk aan de meisjes van Mantua, daarbij geholpen door zijn hofnar Rigoletto en de rest van zijn hofhouding. Menigen denkt er het zijne van, maar laat dat niet blijken. Rigoletto sluit echter met zijn dochter op, teneinde te voorkomen dat ook zij aan de hertog ten prooi valt. Als dit uiteindelijk toch gebeurt verloofde de nar de hertog, maar zijn dochter hecht minder aan haar eer dan haar vader en offert zichzelf voor de gewenstee hertog op – als de huuroomdeenaar aan de poort klopt, laat ze zich in plaats van de hertog vermoorden.

Scène uit Blaauwbaard.

Een vocaal bubbelbad

Als diversiteit eger ik mijn mateloos aan de gemiddelde regie, die in Rigoletto stevies een toplees model in een badkuip of achter een raam plaats laat nemen, teneinde te laten zien waar het allemaal om gaat. Nee, nee, niet vanwege die ene blote borst! Wat dat betreft wacht ik met spanning op de eerste natuurtenopera. Nee, de irritatie is dat zo'n naaktmodel op de achtergrond niets met het verhaal te maken heeft: het is Gilda die wordt verleid, én Gilda die zich overgeeft aan de sonde. Zelden heb ik dan ook een beter argument voor functioneel bloot geseien dan in Rigoletto. Gilda moet daar wel bijna naakt optreden (zoals bijvoorbeeld de beroemde Karita Mattila deed in de Dans Van De Zeven Sluiers uit Richard Strauss' Salomé aan de doorgangs zo conservatieve Metropolitan Opera). Welnu, Van Eijk aarzelde geen seconde en bracht Gilda zo naakt als een spiering: 'Weet je, ik heb hier een boek en daarin staat dat ook Verdi Gilda direct na de ontmaggling op het toneel wilde tonen. Maar is destijds door de censuur verboden, maar die tijden zijn gelukkig voorbij.'

Dat Gilda in de film werd gespeeld door de actrice Jasmin Beig, in plaats van door de echte zangeres Karen Wierzb, had vooral een optische reden – lets dat in operafilms door de decennia heen een geveestende praktijk is geworden. Beig belichhaemde Gilda met precies dat vliegende onschuld en meisjesachtigheid

die je bij dit breekbare personage niet als je tijdens het beluisteren van de muziek de ogen sluit. Het hoogtepunt – haar badkuipsce – staat me nog duidelijk voor de geest, want wie kwam er ooit op het idee om Gilda onder water Caro Nome te laten zingen, compleet met onderwaarbeubelleffect!

Moderne regie

Ook de regie van Rigoletto klopte. West Side Story, Flodder, Costa en Verboisvrouwen trokken in een zinderende plot aan het oog voorbij, waarbij details de doorslag gaven. Zo liep de plesyberroek van Mantua aan zijn zwermbad rond in een onooijlijk roze zweembad, die hij ahovers in het water te duiken opzichtig uit de bilnaad trok. De playboy werd met zijn twee kwabbige helpers en een riedel bedorven zweembadsoerles op uitgediende wijze tegenover de verborgene gevoelswereld van de nar Rigoletto en zijn onluikende dochter geplaatst. Doorgangs levert een dergelijke out-of-context encensering het noedige boegeroep op, maar dat komt omdat modernistische regisseurs vaak regijkerijtelij de invulletruede taaladagmethode voorstaan. Niets daarvan in Spanga, waar men met een open oog naar succesvolle theater-, film- en televisierendes kijkt. Aansluiten bij erkende trends uit de wereld van film en televisie is geen schande, maar in het streven opera dichters bij mensen te brengen bepaald een pré. Na zoveel lof zou een eigenlijk de gebruikelijke zucht over het niveau van de zangers moeten volgen, want een festival als Spanga kan natuurlijk geen toptenor betalen. Maar nee, daar stond als een duvel uit een doos de mij velagen onbekende toptenor Charles Alves Da Cruz de sterren van de hemel te zingen! Karen Wierzb zo een gloedvolle Gilda en dirigent David Levi begreep precies wat er van het orkest en de timing werd gevraagd.

Experimentele producties

Was Rigoletto het voorlopige hoogtepunt uit Spanga's op traditioneel repertoire geschoeide operavereiden, het zou een misvatting zijn te denken dat Van Eijk op het veilige, gebaande pad van Verdi, Puccini & Bizet zit. Verre van dat zelf, want naast uiterst experimentele twintigste eeuwse werken als Hindemiths Sancta Susanna heeft Van Eijk ook diverse comunisten opdracht gegeven

Scène uit Buvabak.

Scène uit Sancta Susanna.

nieuwe opera's voor het festival te componeren. Zoals de roadopera Buswalsky, die je ook als een soap-opera kunt betitelen. Dit meesterlijke werkje was reden voor een van de laatste anti-Spangaten onder mijn collega-recensenten, Anthony Fiumara, om zich publiekelijk tot Spanga te bekeren: 'De combinatie van het tongue in cheek libretto en de virtuosos kamelentoechtse muziek (van jazz tot lichte tv-tunes) maakten zichtbaar het beste in Van Eijk los. Bevrijd van de historische ballast van bestaande opera's viel alles ineens op zijn plek, in deze ironische zedenschets in clichés en karikaturen.'

Van Eijk had inderdaad alles uit de kast getrokken, waarbij de combinatie van een metrogooch videoscen met het decor de bepekingen van het gebruikelijke theater ophief. Videobeelden en realiteit liepen in elkaar over met als hoogtepunt het moment waarop Buswalsky's virtuele liefde Lada (een vette kniploop naar Lara Croft) uit het doek het toneel opstapte. Het verhaal was al even onbevenging; waar Buswalsky zijn tv-ïdool nodig heeft om zijn halve bestaan te complementeren, heeft Lada de echte liefde van Buswalsky nodig om aan haar tv-clichéwereld te ontsnappen. Daarbij moet ze volgens de beste soaptradities natuurlijk een leger obstakels overwinnen. Daar is de tv-agent die haar geen paspoort wil geven en alles in het werk stelt haar in de virtuele wereld gevangen te houden. En daar is haar ex-geliefde Franco, die alleen dreigt achter te blijven: hoe moet het zonder Lada met de politiestructuur vorder? Van Eijk: 'Dat brengt mij terug naar het uitgangspunt. Ik ben voor mijzelf' begonnen omdat ik het in het gevechtige operawereldje niet zag zitten. In Spanga kunnen we doen wat we willen. We maken er volkomen vrij theater, zonder dat ze rekening hoeven houden met een bestuur of wat dan ook. Als regisseur heb ik niemand boven me

Scènes uit Samson en Delilah.

staan. Ik kan zo politiek correct of incorrect zijn als ik wil en mijn hart volgen. Dat doe ik dus ook.'

Van nonnen, monniken, kerken & kloosters

De locaties zijn allang niet meer beperkt tot de vermaarde tent op het Spangaterrein. Sancta Susanna werd her en der in kerken en kloosters opgevoerd, met nu eens Hindemiths oorspronkelijke nonnen in de hoofdrol, dan weer met louter monniken. Provoocerend, inderdaad, en helemaal op koers van Van Eijks stolpaardjes, te weten de machtsverhoudingen tussen man en vrouw en de mystieke kracht die seksualiteit daarbinnen uitoefent. In de begijntjes werd dit element in de pers nog wel eens als platvloers uitgewerkt beoordeeld, maar naarmate de jaren vorderden wist Van Eijk er een diepere gelaagdheid in aan te brengen. Sancta Susanna zongde in 1922 al voor rellen en het valt zelfs vandaag de dag niet moeilijk te begrijpen waarom. Madonna aan het kruis verbleekte immers bij een non die zich tot de lichamelijke liefde met Christus bekeert. En dat maakt nu precies die lichamelijke liefde met Christus interessant. Hier is het Susanna/Mattheus die juiste Jezus tot de sonde weet te verlokken. Een kerkvader zal daar mogelijk aanstoot aan nemen, maar ieder met een beetje verbeelding begrijpt dat dit soort moralischeren een metafoer voor het echte leven zijn. Zo heeft uiteindelijk ook de kerk het bevel, hetgen de opvoering op echte religieuze locaties mogelijk heeft gemaakt – op zichzelf al een bevrijdend moment en een mijlpil in de toerendiaanse tussen kerk en cultuur. En dan te bedenken dat opera als kunstvorm in de zeventiende eeuw nog door pausen is verboden, dat religieuze onderwerpen voor opera's als thema eeuwenlang zijn verboden en dat het zelfs ooit verboden was vrouwen op het toneel te laten zien (hetgen direct tot de castratie van honderdduizenden jongentjes heeft geleid, tenslotte toch over sopraanstemmen te kunnen beschikken).

De praktische problemen die dergelijke voorstellingen met zich meebrengen worden in Spanga praktisch opgelost. Als er geen mogelijkheid is het orkest op locatie te brengen, wordt dat met als bij artisteschabbels overal ter wereld met een orkestband opgelost. Als Spanga zelf niet het ideale decor blijkt, wordt een andere locatie gezocht en het resultaat in Spanga op een reusachtig doek gepresenteerd (zoals met de Rigoleto-film). Met Stravinsky's Mavra werd een toernee door den lande gemaakt, waarbij de opera her en der op straat werd uitgevoerd.

Samson, Delilah & Gods Videotheek

Voor de editie 2007 zijn de verwachtingen hooggespannen. Lieve twee producties staan er op stapel: Camille Saint-Saëns' Bijbelse opera Samson en Delilah en Gods Videotheek. Het laatste werk werd gecomponeerd door Monique Krips op een libretto van Irma Achten. In Samson nogal valse kost, Gods Videotheek heeft een aanmerkelijk lichter karakter. Van Eijk: 'Nou ja, het thema is zeker zo zwaar als dat van Samson, het gaat hier tenslotte om een opera over hoe de mens omgaat met de natuur en de dieren. Maar daarbinnen is een hoop ironie mogelijk en biedt de terugblik van de vier hoofdpersonages op de stommeiten uit hun leven de nodige komische of herkenbare momenten.'

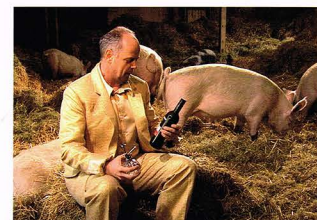
Toch kent ook Gods Videotheek een melancholische ondertoon, bijvoorbeeld in de verhaallijn van Sofie, die een leven verbracht met zich druk te maken over de wereld en het gebrek aan liefde daarin, waarbij ze vergat dat er een man naast haar lag op de bank. Voor zijn liefde stond ze met al haar besnoeringen moeit op – tragischomisch. Gelukkig dat de melodische, toegankelijke muziek die wereld reëelmatig op zijn kop zet, net als de gebruikelijke kleurrijke, betoverende kostuums en decors. Maar toch is Van Eijk ineens zwaarmoedig geworden! Van Eijk: 'Zwaarmoedig niet, maar het grijpt me toch aan en er is allemaal in de wereld gebeurd. Neem nu Samson en Delilah, liefde die wordt misbruikt voor politiek en oorlog. En dan in het Midden-Oosten. Weet je, je hoeft het niet eens aan te passen aan het hier en nu, dat thema is vandaag nog even actueel als 2000 jaar geleden. Ik vind het verschrikkelijk wat daar allemaal gebeurt.'

Lastig als je zo begon bent met je omgeving. Lest Van Eijk nog wel eens een kant! Van Eijk: 'Ja, ik ben betrokken bij wat er gebeurt. Maar ik houd het bij het lezen van de krant niet altijd droog, de tranen lopen wel eens over mijn wangen. Ik protesteer tegen wat er gebeurt, ik heb er geen moeite mee om ook dat in mijn keuzes te betrekken. Maar na Samson en Gods Videotheek gaat het roer weer de andere kant op, dan staat er met Falstaff een onvervalste komische opera op het programma.'

De kroon op het werk

De Samson en Delilah verfilming die direct na Gods Videotheek op een reusachtig filmdoek wordt versond, moet de kroon op vijftien jaar Spanga worden. Niet als bij Rigoleto het geval was, is het werk er al eerder opgevoerd geweest en heeft Van Eijk dus de nodige ervaring met de haken en ogen van de regie binnen deze monumentale opera. Ze heeft gekozen voor een quasi realistische setting, waarbij het werk zich afspeelt in een leefgebied in de woestijn. Zoals het eruit zou zien als de protagonisten vandaag de dag hadden geleefd. Natuurlijk de basis krijgt bevoek van dames in kleurrijke kostuums, die heren zijn lager than life en de verdisider Delilah heeft bijkans een bepaalde tik tot haar voorhoofd getatoeëerd staan. Dat zijn een paar karakteristieken die dit tot een typische Spangafilm maken. Ook hier veel oog voor detail en grensverleggend theater, wederom spectaculair gefilm. De geluidseffecten zullen liefhebbers wel bijwending in kampen verdelen (kunstmatige galm, stemvorming en mengende omgevingsgeluiden), maar Van Eijk laat over haar bevoegden geen misverstand bestaan: 'Opera kan alleen in leven worden gespeeld door producties te creëren die levend zijn. Ik zoek een geloofwaardige gehooft met karakters van vlees en bloed. Een Samson en een Delilah die voor een modern publiek herkenbaar zijn. Ik wilde een film maken die ontroert en ontthuts, wil levensdramen. Geen onbillige roezend karren. Ik kan natuurlijk niet over mijn eigen producties oordelen, maar ik merk toch graag op dat Spanga ten aanmerkelijk jonger publiek aanspreekt dan de gemiddelde operavoorstelling waar ook ter wereld.'

Opera Spanga
25 juli t/m 5 augustus
GODS VIDEOTHEEK (Live) & SAMSON AND DELILAH (opoffering)
Informatie & reserveringen: tel. (020) 4751138 of www.operaspanga.nl.

Scenes uit Gods Videotheek.